

Discussie Tweede Kamer carrièrekanaal?

A. Vondeling

De lezing van het artikel¹ van *Van Schendelen* en *Van der Paardt* onder de titel 'De Tweede Kamer als carrièrekanaal' deed mij in mijn stoel wippen. Ik nam mij voor er later, op een rustig moment, op te reageren. Toen ik merkte dat Van Maarseveen² in een opstel voor Duynstee blijk gaf van nog krassere opvattingen in een paragraafje 'Het Parlement als carrièrestap', ben ik direkt in de pen geklommen. Waarom?

De belangrijkste conclusies van het onderzoek van de beide Rotterdammers, die in de dagbladen ruime aandacht kregen, lijken mij (ik haal letterlijk aan):

a — het verloop onder Tweede Kamer-leden neemt nog verder toe;

b — het Kamer-lidmaatschap biedt in zijn algemeenheid goede perspectieven voor maatschappelijke stijging of carrière;

c — de PvdA brengt absoluut en (op de VVD na) relatief verreweg de meeste carrièremakers voort;

d — verder onderzoek is wenselijk naar de motieven van de voormalige Kamer-leden om eerst te streven naar een Kamerlidmaatschap en dit vervolgens te verlaten, c.q. in te ruilen voor een doorgaans betere positie.

Van Maarseveen vat zijn mening aldus samen: 'Het lidmaatschap van het parlement is in Nederland een stap geworden in de carrière. Dat geldt niet voor alle, maar wel voor veel parlementsleden. Men wil na een 4- of 8-jarig lidmaatschap een andere functie, de functie die men eigenlijk ambieert'. Het is duidelijk, dat Van Maarseveen in zijn conclusie veel verder gaat dan de andere Erasmianen. Hij verwijst daarbij, merkwaardigerwijs, alleen naar een bericht in het Rotterdams Nieuwsblad van september 1974 zonder te zeggen dat hij kennelijk ook de inhoud wist van het onderzoek verricht aan zijn eigen Universiteit, want dat blijkt uit zijn woordkeus. Zijn 'vertaling' is echter vrijmoedig en kras, ja ronduit fout.

Maar ook de beide eerstgenoemden zijn naar mijn mening geen goede gidsen gebleken. Wat mankeert er aan hun onderzoek?

(1) Zij hebben met een belangrijke oorzaak van het toenemend verloop geen rekening gehouden. De laatste tijd zijn immers bij de verkiezingen veel grotere politieke verschuivingen opgetreden dan vóór de nacht van Schmelzer. Het verloop is dus voor een flink deel ongewild. Dat blijkt uit de

volgende cijfers:

in 1959 werden 16 zetels door vertegenwoordigers van een andere partij bezet (ten opzichte van 1956);

1963 · 18 zetels;

1967 30 zetels;

1971 40 zetels;

1972 (anderhalf jaar later opnieuw) 40 zetels!

(2) De onderzoekers maken voor hun beoordeling van de sociale stijging of daling gebruik van de bekende schaal die Van Heek e.a.³ opstelden van het maatschappelijk aanzien van 57 beroepen (en niet 56). Het zou erg nuttig zijn geweest als beklemtoond was dat deze schaal van 1953 dateert. Van Heek merkte destijds al op (blz. 15): 'Wanneer men bv. in 1975 opnieuw een onderzoek naar de beroepsprestigestratificatie zou gaan instellen, dan zouden wij zien dat vergeleken met de resultaten van het research-werk van thans, sommige groepen gestegen of gedaald zijn in de beroepsstratificatie'.

En Van Tulder⁴ herhaalde vier jaar later (blz. 3): 'De beroepsprestige-stratificatie is aan een bepaald tijdperk gebonden, d.w.z. zij kan in de loop van de tijd veranderen. Hierdoor wordt een vergelijking in de tijd van het sociaal niveau van de beroepen bemoeilijkt'.

Het zou de moeite meer dan waard zijn om dezelfde beroepen als die van 1953 opnieuw te doen beoordelen. Het zou mij allerminst verbazen, als nu de volgorde van de waardering van de beroepen nogal zou afwijken van die van 22 jaar (een volle generatie) geleden! Het aanleggen van een nieuwe maatstaf zou best eens tot andere uitkomsten kunnen leiden.

(3) Mijn belangrijkste bezwaar is de manier waarop gemeten is. Men wil weten waarom het verloop onder Kamerleden is toegenomen. Men neemt kennis (in november 1974) van een uitspraak van een zetelvast Kamerlid: 'Nu is het: een beetje jong in het parlement, snel naam maken en die springplank gebruiken voor een aardige functie elders'. Heel begrijpelijk wil men wel eens weten of die springplankfilosofie klopt en gaat aan het werk. Maar dan springen de onderzoekers in een zo ernstige fout, dat m.i. alleen diskwalificatie kan volgen. Waaruit bestaat die fout? Vergeleken worden de beroepen vóór het Kamerlidmaatschap met die welke na beëindiging worden

bekleed. Het verschil wordt toegeschreven aan het Kamerlidmaatschap. Dat lijkt mij volstrekt onverantwoord. Ook het Kamerlidmaatschap is een beroep, zij het van een bijzondere aard. Evengoed als een burgemeester, een advocaat, een journalist, een leraar of een loopknecht (die stuk voor stuk op de beoordeelde beroepenlijst stonden) had er ook een wethouder, een Kamerlid of een Minister op kunnen staan. Ik maak mij zelfs sterk dat een Kamerlid bij de waardering in 1953 in de buurt van de burgemeester, de HBS-leraar en de predikant terecht zou zijn gekomen, d.w.z. in de 'hoogste' van de zes lagen. Naar mijn mening hadden de onderzoekers de grootte van de *beide* sprongen moeten proberen te meten: van het oude beroep naar het Kamerlidmaatschap en vervolgens die uit de Kamer naar het nieuwe beroep. Het hangt er natuurlijk vanaf op welke hoogte de volksvertegenwoordiger wordt geschat, maar ik maak mij sterk dat de eerste sprong veruit de grootste was, terwijl de laatste best eens een vlakke en geen hoogte of dieptesprong zou kunnen zijn geweest. Wat er ook van zij, de gevolgde werkwijze is volstrekt fout. Dat is te opmerkelijker, omdat Van Schendelen en Van der Paardt dicht in de buurt van Van Heek de oplossing hadden kunnen vinden, namelijk in het vervolgonderzoek van Van Tulder over de beroepsmobiliteit. Die moest een groot aantal beroepen inschalen. Hij deed dit 'op grond van associatie van het desbetreffende beroep met een in de lijst opgenomen beroep' waarbij gebruik werd gemaakt van het oordeel van deskundigen (blz. 18). Welnu, een kleine verantwoorde enquête onder bv. 50 burgers van Rotterdam en omgeving zou voldoende licht hebben gebracht over de vraag op welke sport van de maatschappelijke ladder Kamerleden staan. Vervolgens zou het weinig moeite hebben gekost vast te stellen of zij er, na verlies van het lidmaatschap, al of niet op 'vooruit' zijn gegaan.

De onderzoekers hebben er evenmin blijk van gegeven dat zij de onderzoeken van Daalder en de zijnen kennen.⁵

(4) Wat de herkomst en bestemming van de Kamerleden betreft is door de rapporteurs evenmin diep gegraven. Hun bron was Parlement en Kiezer en een eigen dataverzameling. De betrokkenen zijn niet persoonlijk benaderd, terwijl aan hen ook geen vragen zijn gesteld over de motieven van hun can-

didaatstelling of over die van hun vertrek. Het zou op zijn minst een interessante toets zijn geweest op de gevolgtrekkingen en hoogstwaarschijnlijk ook het gebrekkige feitenmateriaal hebben verrijkt. De onderzoekers hadden een voorbeeld moeten nemen aan de wijze van werken die in Leiden is gevolgd.⁶

Conclusie

Het gestelde onder a suggereert meer dan verantwoord is;

b en c zijn op geen enkele manier bewezen en wat d betreft: verder onderzoek is zeker wenselijk, maar dan wel met grotere zorgvuldigheid gedaan en 'voor de uitkomst willig blind'.

Tenslotte nog enkele kanttekeningen

Het zou wenselijk zijn geweest als geweest was op de politieke ommekeer in 1973, als gevolg waarvan vertegenwoordigers van drie partijen in het Kabinet traden (PvdA, PPR en D'66) terwijl drie andere (VVD, CHU en DS'70) vertrokken. Zo'n verschuiving, met grote gevolgen voor de zetelbezetting in de Kamer, hebben we na de oorlog nog niet gehad (trouwens ook niet er voor!).

Daarom is een vergelijking met vóór 1970 minder zinvol. De onderzoeksperiode was januari 1970—augustus 1974, zodat juli '71 (optreden Kabinet-Biesheuvel) en mei 1973 (idem Kabinet-Den Uyl) er middenin vielen.

De onderzoekers menen dat aan het Kamerlidmaatschap 'hoge individuele kosten' verbonden zijn en dat het daarom 'waarschijnlijk is dat de aktor zal streven naar enige individuele baten. Men mag verwachten dat het vooruitzicht op zulke baten (de baan na het lidmaatschap) zelfs enigermate een noodzakelijke voorwaarde is voor de bereidheid en mogelijkheden van de aktor om de participatiekosten te maken'. Op grond van deze uitspraken heb ik de indruk dat het hoog tijd wordt dat de schrijvers zich eens op de hoogte stellen van de wijze waarop bij de belangrijkste partijen de candidaatstelling gebeurt en van de motieven van de kandidaten. In Leiden is en wordt dat onderzocht; er is ook al het nodige gepubliceerd.⁷ De stelling dat 'de individuele baten vooral (en steeds meer) beschikbaar komen na het Kamerlidmaatschap en dat dit Kamerleden eerder zal stimuleren tot vertrek uit het Parlement dan tot

het behouden van hun parlementaire positie' is alleen geloofwaardig als men meent:

a — dat het Kamerlid niet erg verguld is met zijn hoge status, en

b — dat verdienen meer telt dan dienen, m.a.w. dat financiële motieven bij Kamerleden sterker zijn dan ideële.

Tenslotte: Ik heb mij alle 121 Kamerleden die tussen 1 januari 1970 en 26 augustus 1974 zijn vertrokken voor de geest gehaald en mijn herinnering (en die van enkele collega's) geraadpleegd. Daarbij heb ik mij steeds de vraag gesteld hoevelen van hen de Tweede Kamer als carrièrekanaal hebben beschouwd en gebruikt. De mogelijke overweging van een wenkend Ministerschap of Staatssecretariaat heb ik daarbij niet meegeteld. In een aantal partijen is die mogelijkheid natuurlijk allerm minst uitgesloten, maar ik maak mij sterk dat slechts heel weinigen daaraan hebben gedacht toen zij zich kandidaat lieten stellen (laat staan dat die gedachte doorslaggevend was bij het geven van de bereidverklaring).

Voor het vertrek van vrijwel alle 121 leden ken ik de reden. 71 van hen werden niet herkozen, terwijl 24 leden hun lidmaatschap moesten opgeven omdat zij Minister of Staatssecretaris werden. Van die 71 is een aantal geen kandidaat geweest, maar ik meen te weten dat slechts in een paar gevallen geen candidatuur werd begeerd, omdat men 'wat anders' wilde gaan doen. Er blijven dan maar 26 leden over die om andere redenen vertrokken. Als ik de periode van 26 augustus 1974 tot 1 januari 1975 erbij trek dan was het totaal aantal vertrokken 124 (4 overledenen niet meegeteld). 29 van hen zijn in vijf jaar tijds (1 januari 1970—1 januari 1975) om 'andere' dan de twee genoemde redenen vertrokken (dat waren er dus gemiddeld 6 per jaar).

Wat waren die andere redenen? 14 leden werden tot een andere politieke functie gekozen of benoemd (gedeputeerde, wethouder, commissaris der Koningin, raad van state, burgemeester, NAVO-secretaris). In de helft van de gevallen lagen daar motieven van de noodzaak van een wat regelmatiger leven aan ten grondslag. Slechts in 4 van die 14 gevallen ben ik van mening dat van een politieke promotie gesproken kan worden. Vier leden bedankten om gezondheidsredenen en door gezinsomstandigheden; eveneens vier als gevolg van

politieke meningsverschillen. 2 gingen zich uitsluitend aan de wetenschap wijden; 2 werden ambtenaar; 2 gaven (na een recent Ministerschap) de voorkeur aan een topfunctie in het bedrijfsleven, terwijl één lid in dienst trad van een welzijnsorganisatie.⁸ In geen van de laatste zeven gevallen was het Kamerlidmaatschap de springplank tot de carrière. De Erasmianen sloegen — gelukkig — de plank lelijk mis.

Noten

¹ M. P. C. M. van Schendelen en R. N. G. van der Paardt, De Tweede Kamer als carrièrekanaal. *Beleid en maatschappij*, 1975/2, blz. 50-58.

² Prof. Mr. H. Th. J. F. van Maarseveen, De onmacht tot parlementaire democratisering, in: *Politiek, Parlement, Democratie; opstellen voor Prof. Mr. F. J. F. M. Duynstee*, 1975, Deventer; blz. 135-145.

³ Dr. F. van Heek e.a., *Sociale stijging en daling in Nederland*. Leiden 1958.

⁴ J. J. M. van Tulder, *De beroepsmobiliteit in Nederland van 1919 tot 1954*. Leiden 1962.

⁵ H. Daalder en S. Hubert-Boonzaaijer, Sociale herkomst en politieke recrutering van Nederlandse Kamerleden in 1968 - I. *Acta Politica* 1969/1970. Vooral de bladzijden 314-320 over: 'Kamerleden, vaders en grootvader: sociale mobiliteit'.

⁶ H. Daalder en S. Hubert-Boonzaaijer, *Kamers en Kamerleden. Enkele resultaten van een mondelinge enquête onder de leden der Staten-Generaal, gehouden in 1968*. Leiden, mei 1971.

⁷ Zie Daalder e.a. in Kamers en Kamerleden. Uit de paragraafjes 'Het Kamerlidmaatschap als carrière' en 'Is het Kamerlidmaatschap bevredigend' blijkt, dat de opvatting van de Kamerleden zelf, in 1968, een andere was dan de Rotterdammers menen gevonden te hebben in de periode 1970-1974. Een verwijzing naar het Leidse onderzoek ontbreekt geheel.

⁸ De afdeling politieke wetenschap van de R.U. Leiden heeft ook in 1972 aan de Kamerleden gevraagd welke functie zij graag zouden willen bekleden, gesteld dat hun lidmaatschap zou worden beëindigd. De antwoorden op die vraag ken ik op dit moment nog niet.